

Book Review:

Place, Time and Being in Japanese Architecture

Nute, K. (2004)

London and New York: Routledge

144 p.

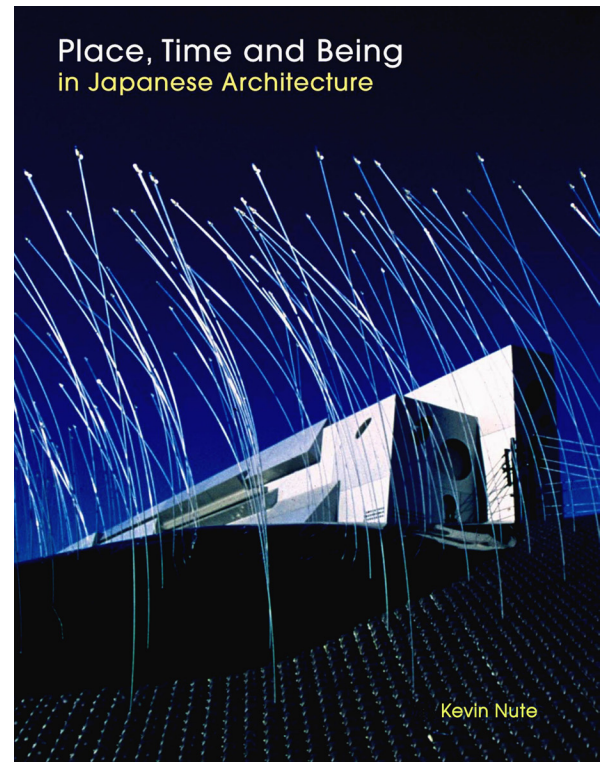
Received 28/8/2019

Revised 22/9/2019

Accepted .././2019

สถาปัตยกรรมญี่ปุ่นได้ถูกนำมาวิเคราะห์ผ่านทางผลงานวิชาการ สื่อ และสิ่งพิมพ์รูปแบบต่าง ๆ นับไม่ถ้วน จนอาจจะกล่าวได้ว่าไม่หลงเหลือประเด็นหรือแง่มุมให้ค้นหาหรือซ้ำหาละจนเกิดเป็นสาระขององค์ความรู้ใหม่ๆ ได้อีกแล้ว โดยเฉพาะในประเด็นของการค้นหาหรืออธิบายถึง ‘ความเป็นญี่ปุ่น (Japan-ness)’ ในเชิงสถาปัตยกรรมนั้น มีงานเขียนที่ให้ภาพชัดเจนในเชิงประวัติศาสตร์และการวิเคราะห์ เช่น Japan-ness in Architecture ของสถาปนิก อาระตะ อิโซซากิ Arata Isozaki (2011) ที่อธิบายย้อนถึงจุดเริ่มต้นของ ‘ความเป็นญี่ปุ่น’ ซึ่งเกิดมาจากการแสวงหาวัฒนธรรมตะวันตกที่ไหลบ่าเข้ามายังเกาะญี่ปุ่นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ‘ความเป็นญี่ปุ่น’ จึงกลายเป็นวาระสำคัญของชาติที่ถูกนิยามขึ้นเพื่อต่อต้าน ชัดขึ้นการครอบงำของ ‘ความเป็นสมัยใหม่’ (Modernity) จากตะวันตก โดยปรากฏงานเขียนหลายชิ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่ช่วยตอกย้ำถึง ‘ความเป็นญี่ปุ่น’ ในเชิงรากฐานปรัชญาและวิถีปฏิบัติที่ต่างไปจากปรัชญาของตะวันตก เช่น The Book of Tea¹ และ In Praise of Shadow² เป็นต้น

ใน Japan-ness in Architecture อิโซซากิกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของความเป็นญี่ปุ่นผ่านสถาปัตยกรรมจำนวน 4 ชิ้น ซึ่งแต่ละชิ้นเป็นตัวแทนของยุคสมัยที่ต่างกัน ได้แก่ ศาลเจ้าอิเซะ (Ise Shrine) สร้างขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 7 ชุมประตูทางเข้าด้านทิศใต้ของวัดโทไดจิในคริสต์ศตวรรษที่ 11 พระราชวังคัตสึระ (Katsura Imperial House) ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 และสนามกีฬาแห่งชาติโยโยงิ (Yoyogi National Stadium) ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ตัวอย่างสถาปัตยกรรมทั้งสี่ชิ้นแสดงถึงความต่อเนื่องในวงการออกแบบของญี่ปุ่นที่ทำให้ ‘ความเป็นญี่ปุ่น’ กลายเป็นเรื่องราวในอดีตที่ถูกพัฒนาและคลี่คลายไปสู่คำตอบร่วมสมัย ด้วยผลงานออกแบบของสถาปนิกญี่ปุ่นที่เริ่มต้นโดย เคนโซ ทังเกะ (Kenzo Tange) และสถาปนิกรุ่นหลังอีกมากมาย

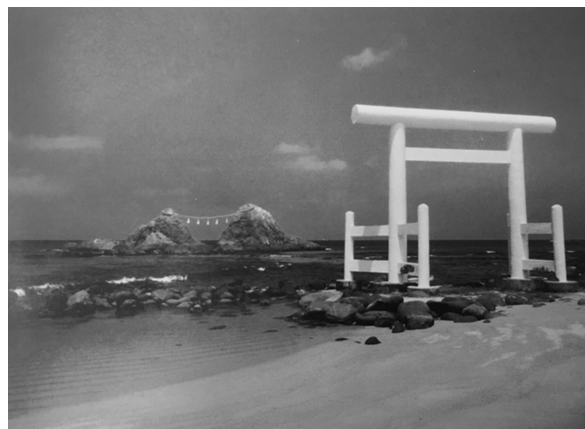
หนังสือ Place, Time and Being in Japanese Architecture เล่มนี้ นับเป็นอีกความพยายามหนึ่งในแนวทางที่มุ่งค้นหา ‘ความเป็นญี่ปุ่น’ ในสถาปัตยกรรม โดยกำหนดประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์ที่ต่างจากงานเขียนอื่นคือ ‘place,’ ‘time’ และ ‘being’ เพื่ออ่านสถาปัตยกรรมญี่ปุ่นในอีกมิติหนึ่งที่ก้าวพ้นจากองค์ประกอบพื้นฐานเชิงรูปธรรมเช่นงานเขียนอื่น กล่าวได้ว่าประเด็นทั้งสามนั้นเป็นสารัตถะ (essence) ของสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่อดีตกาล ซึ่งสะท้อนออกมาในงานสร้างสรรค์ พิธีกรรม และวิถีปฏิบัติของคนญี่ปุ่นตั้งแต่อดีตกาล ดังนั้นความเข้าใจในประเด็นทั้งสามที่สัมพันธ์กับสถาปัตยกรรมจึงเป็นการมุ่งตอบคำถามเชิงปรัชญาต่อคำถาม ‘Where,’ ‘When’ และ ‘How’ ในสถาปัตยกรรมตามลำดับ

เควิน นูท (Kevin Nute) ผู้เขียนกล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการศึกษาสถาปัตยกรรมญี่ปุ่นครั้งนี้ว่า สืบทอดมาจากแนวคิดของสถาปนิกอเมริกัน แฟรงก์ ลอยด์ ไรท์ (Frank Lloyd Wright) ในการสร้างสรรค์ ‘สถาปัตยกรรมชีวอินทรีย์ (Organic Architecture)’ ซึ่งเป็นแนวคิดและรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่พยายามตอบสนองต่อ ‘place,’ ‘time’ และ ‘being’ และไรท์เห็นว่า สถาปัตยกรรมญี่ปุ่นนั้นเป็นสถาปัตยกรรมที่เข้าใจถึงความเป็นชีวอินทรีย์อย่างแท้จริงมาตั้งแต่อดีตกาล ก่อนรูปแบบสถาปัตยกรรมของชาติอื่น โครงสร้างของหนังสือเล่มนี้จึงถูกแบ่งออกเป็นสามบท คือ ‘Built Revelation of Place,’ ‘Built Revelation of Time’ และ ‘Built Revelation of Being’ โดยในแต่ละบทผู้เขียนจะอธิบายด้วยรูปแบบโครงสร้างเดียวกันคือ การเริ่มกล่าวถึงแนวคิดของแฟรงก์ ลอยด์ ไรท์ต่อประเด็นนั้น จากนั้นจึงอธิบายในเชิงประวัติศาสตร์ผ่านสถาปัตยกรรมญี่ปุ่นแบบประเพณี จนถึงการสืบสานและพัฒนาในเรื่องเฉพาะดังกล่าวที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมญี่ปุ่นร่วมสมัย

Built Revelation of Place

บทแรกเริ่มต้นด้วยการอธิบายถึงแนวคิดแบบชีวอินทรีย์ของแฟรงก์ ลอยด์ ไรท์ ในเรื่องของความสำคัญที่สถาปัตยกรรมต้องตอบสนองต่อพื้นที่หรือถิ่นที่ ซึ่งไรท์เห็นว่าเป็นพื้นฐานที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมเชิงประเพณีของญี่ปุ่น จากนั้นจึงเริ่มกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของคนญี่ปุ่นกับการเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติหรือโลกที่ตนเองดำรงอยู่ เชื่อว่าในธรรมชาติเป็นที่สถิตย์ของจิตวิญญาณแห่งธรรมชาติอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีทั้งอำนาจที่บันดาลให้เกิดเรื่องดีต่อผู้ที่เคารพและเรื่องเลวร้ายต่อผู้ที่ลบหลู่หรือละเมิด ผ่านแนวคิดเรื่อง ‘object-place’ ของคนญี่ปุ่นในอดีต แนวคิดนี้เริ่มจากการยอมรับวัตถุบางอย่างในธรรมชาติที่มีลักษณะโดดเด่น เช่น ต้นไม้ใหญ่ ก้อนหิน รูปทรงแปลก ภูเขาหรือเกาะ ว่าเป็นวัตถุที่ดำรงตนเสมือน ‘พื้นที่’ หรือ ‘ถิ่นที่’ อันเป็นแหล่งสถิตย์ของพลังลึกลับที่เรียกว่า ‘kami’ ดังนั้น วัตถุเหล่านี้จึงถูกปฏิบัติราวกับเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาที่ต้องเคารพ เช่น มีการใช้เชือกที่ทอขึ้นพิเศษที่เรียกว่า ‘shimenawa’ มาพันไว้โดยรอบทำให้เกิดขอบเขตปิดล้อมโดยรอบและกลายเป็นอาณาบริเวณอันศักดิ์สิทธิ์ก่อนที่จะมีวัดถือกำเนิดขึ้นในกาลต่อมา (รูปที่ 1) ความสัมพันธ์ระหว่าง ‘object’ และ ‘place’ จึงสะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนระหว่างมนุษย์

และธรรมชาติ โดยสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจะมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติที่ตั้งอยู่เพียงน้อยนิด ซึ่งปรากฏให้เห็นเชิงรูปธรรมจากการสร้างวัดบนพื้นที่ลาดชัน เช่น บริเวณเชิงเขา โดยใช้โครงสร้างอาคารที่ถายน้ำหนักลงบนสภาพภูมิลักษณะจริงของพื้นที่แทนการปรับพื้นที่ให้รองรับอาคารในทางกลับกัน

ที่มา: Nute, K. 2004: 13.

รูปที่ 1 ตัวอย่างของแนวคิดเรื่อง ‘object-place’ ที่กลายเป็นวัตถุหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเป็นจิตวิญญาณแห่งธรรมชาติ (An exemplary concept of ‘object-place’ becoming a sacred feature of the spirit of a natural place.)

สถาปัตยกรรมญี่ปุ่นยังแสดงออกถึงการผสมกลมกลืนระหว่างธรรมชาติกับวัฒนธรรมของมนุษย์ด้วยวิธีการหลายวิธี วิธีหนึ่งได้แก่ การสร้างกรอบของภาพทางสายตาโดยเชื่อมโยงธรรมชาติในบริบทโดยรอบเข้ามาอยู่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสถาปัตยกรรมหรือองค์ประกอบอื่นที่สร้างขึ้น เช่น การใช้ทิวเขาทางด้านหลังไกลออกไปเป็นส่วนหนึ่งการเชื่อมต่อทางสายตาของสวนภายในลานทำให้เกิดเป็นภาพที่แลดูกลมกลืนต่อเนื่องเป็นส่วนเดียวกัน (รูปที่ 2) วิธีการนี้เรียกว่า ‘ikidori’ ซึ่งต้องกำหนดตำแหน่งของผู้ดูอย่างชัดเจนจึงจะได้รับรู้ผลลัพธ์ทางภาพตามที่กล่าว อีกวิธีหนึ่งคือการสร้างสวนญี่ปุ่นที่เป็นภูมิทัศน์ที่ดำรงตนอย่างอิสระตัดขาดจากโลกภายนอก สถาปัตยกรรมขนาดเล็กในสวนญี่ปุ่นเช่น เรือนชา ดำรงตนเป็นสถานที่ที่แยกห่างจากโลกภายนอกเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม นูทเห็นว่าสถาปัตยกรรมญี่ปุ่นมีลักษณะการที่แปลกเช่นกันคือ มีการสร้างสภาวะปิดล้อมที่ตัดขาดเป็นอิสระจากโลกภายนอก เห็นได้จากการสร้างเรือนชา (teahouse) และการสร้างสวนในอาคารในแง่ที่เป็นหน่วยหรือภูมิทัศน์ที่แยกออกจากโลกภายนอก ส่วนการตอบสนองต่อสภาพภูมิอากาศท้องถิ่นนั้น นอกจาก

ลักษณะทางกายภาพทั่วไปที่สังเกตได้ชัด เช่น ชายคา
พื้นยกลอย ผืนที่เลื่อนเปิดรับลมได้กว้าง ฯลฯ แต่ดูเหมือน
ว่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นญี่ปุ่นตอบรับกับอากาศในช่วง
ฤดูร้อนเป็นสำคัญ ส่วนในฤดูหนาวนั้นผู้อยู่อาศัยต้อง
หาหนทางอื่น ๆ ในการปรับตัวเพื่อรับความหนาวนั้น
โดยที่สถาปัตยกรรมไม่ได้พร้อมรับมือต่ออากาศที่หนาว
เย็นแต่อย่างใด

ที่มา: Nute, K. 2004: 21.

รูปที่ 2 การเชื่อมต่อทิวทัศน์ธรรมชาติระยะไกลเป็นส่วนหนึ่งของ
สวนญี่ปุ่น (View of a distant natural landscape as a part
of a Japanese garden.)

ในสถาปัตยกรรมญี่ปุ่นร่วมสมัย มีตัวอย่างของ
การสืบสานการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ต่อพื้นที่หรือ
ถิ่นที่ตามแนวทางที่กล่าวมา ทั้งการสร้างสถาปัตยกรรม
ที่สัมพันธ์กับถิ่นที่ตั้งทางธรรมชาติที่ลาดชันมากโดย
ใช้รูปแบบโครงสร้างที่อ้างอิงกับอาคารในอดีต (รูปที่ 3)
การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับต้นไม้ในพื้นที่
การสร้างกรอบของมุมมองเพื่อเชื่อมต่อไปยังทิวทัศน์
ภายนอก การออกแบบให้องค์ประกอบของผืนน้ำของ
อาคารเชื่อมต่อกับผืนน้ำในธรรมชาติทางสายตา การสร้าง
รูปทรงและรูปด้านภายนอกให้สัมพันธ์กับบริบทโดยรอบ
ของเมือง (รูปที่ 4) การวางแผนแกนสำคัญของอาคารให้
ตอบรับกับบริบทภายนอก หรือรูปแบบของสถาปัตยกรรม
ที่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตกับพื้นที่หรือถิ่นที่แบบใหม่ ๆ เช่น
สถาปัตยกรรมแบบ plug-in เป็นต้น

ที่มา: Nute, K. 2004: 33.

รูปที่ 3 วัดชิจิฟุคุเท็น มีโครงสร้างรับอาคารอ้างอิงกับระบบ
โครงสร้างอาคารในอดีตที่สร้างบนพื้นที่ลาดชัน (Temple of
Shichifukuten's traditional structure built on natural,
steep topography.)

ที่มา: Nute, K. 2004: 44.

รูปที่ 4 รูปด้านของอาคาร Spiral ที่สะท้อนถึงบริบทโดยรอบของ
อาคาร (Spiral building's façade merging with surrounding
built context.)

Built Revelation of Time

ความหมายของ ‘เวลา’ จากมุมมองของ แฟรงก์ ลอยด์ ไรท์ คือการเปลี่ยนแปลง หรือในสถาปัตยกรรม หมายถึงการที่อาคารสามารถเติบโตต่อขยายเพิ่มได้ เช่น ในงานออกแบบ Usonian House ของไรท์เอง ส่วนในสถาปัตยกรรมญี่ปุ่นนั้น ไรท์ยอมรับว่าการเปลี่ยนแปลงการใช้งานในพื้นที่ว่างของบ้านมีคุณค่าในกรอบเดียวกัน ดังนั้น พื้นฐานความคิดและการรับรู้ในเรื่อง ‘กาล’ หรือ ‘เวลา’ เป็นสิ่งสำคัญที่ฝังอยู่ในรากวัฒนธรรมของญี่ปุ่นมาอย่างยาวนาน และไม่อาจแยกขาดจาก ‘พื้นที่หรือถิ่นที่’ ได้อย่างอิสระ การรับรู้เรื่องพื้นที่จึงผสมผสานกลมกลืนกับการเปลี่ยนแปลงของเวลา ไม่ว่าจะเป็นคติเรื่อง ‘kami’ ก็สัมพันธ์กับเวลาในแง่ของเวลาของการอุบัติขึ้น การมาเยือน หรือการจากไปของวิญญาณในพื้นที่หนึ่ง สังคมแบบเกษตรกรรมของญี่ปุ่นจึงมีพิธีกรรมที่จัดขึ้นตามเทศกาลในแต่ละช่วงเปลี่ยนผ่านของฤดูกาลในพื้นที่เฉพาะ การรับรู้เรื่องเวลาที่เปลี่ยนแปลงจึงทำให้แนวคิดของความจริงที่ยืนยงตลอดกาลจึงดูขัดแย้งกับพื้นฐานของวัฒนธรรมญี่ปุ่น

ที่มา: Nute, K. 2004: 72.

รูปที่ 5 ผนัง ‘ama-do’ ซึ่งสามารถเคลื่อนย้ายได้
(Movable ama-do wall.)

ในสถาปัตยกรรมศาสนา การรื้อและสร้างอาคารขึ้นใหม่ทุก ๆ รอบของเวลา เป็นพิธีกรรมหนึ่งที่สะท้อนถึงแนวคิดดังกล่าว เช่น ศาลเจ้าอิเซ มีการรื้ออาคารทั้งหลังแล้วประกอบขึ้นใหม่อีกครั้งในทุก ๆ 20 ปี ซึ่งพิธีกรรมนี้แสดงถึงการยอมรับในความไม่คงทนของวัสดุคือไม้ จึงต้องมีการเปลี่ยนวัสดุชิ้นใหม่ทดแทนส่วนเดิม ขณะที่รอบของระยะเวลาถูกกำหนดเป็นเท่าไรนั้นผู้เขียนคิดว่าสัมพันธ์กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น การเงิน แรงงาน และวัสดุ การรับรู้ถึงเวลาที่เปลี่ยนแปลงยังส่งผลต่อการจัดวางพื้นที่ในสถาปัตยกรรม บ้านญี่ปุ่นจึงมีการปรับเปลี่ยนการใช้สอยภายในได้ตามวัตถุประสงค์ในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงการมีองค์ประกอบของอาคารที่ปรับเปลี่ยนรูปตามการใช้งานเฉพาะแต่ละฤดูกาลอีกด้วย เช่น ผนัง ‘ama-do’ ซึ่งเป็นผนังไม้เลื่อนสำหรับปิดกั้นฝน (รูปที่ 5) เป็นต้น

มนทัศน์เรื่องเวลาในสถาปัตยกรรมสมัยใหม่แสดงออกได้หลากหลายวิธี เช่น การใช้พืชพรรณเป็นองค์ประกอบของงานออกแบบซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงของเวลาไปตามการเปลี่ยนแปลงของพืชพรรณ สถาปนิกบางคน เช่น ทาดาโอะ อันโดะ (Tadao Ando) แสดงการเปลี่ยนผ่านของเวลาด้วยการใช้ ‘น้ำ’ เป็นองค์ประกอบหลักในสถาปัตยกรรม ซึ่งกายภาพของน้ำเปลี่ยนแปลงไปตามลมและฤดูกาลต่าง ๆ ผู้เขียนกล่าวอีกว่าสถาปัตยกรรมของอันโดะเปรียบได้กับผืนผ้าใบที่รอคอยให้ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเปิดเผยตัวตามกาลที่เปลี่ยนแปลง (รูปที่ 6) นอกจากนี้ แสงธรรมชาติยังเป็นอีกปัจจัยสำคัญในการเผยตนถึงเปลี่ยนแปลงของเวลา สถาปัตยกรรมหลายชิ้นจึงเล่นกับแสงและเงาที่เคลื่อนย้ายไปมาในที่ว่างของอาคาร รวมไปถึงแสงประดิษฐ์ที่ถูกควบคุมโดยเฉพาะอีกด้วย

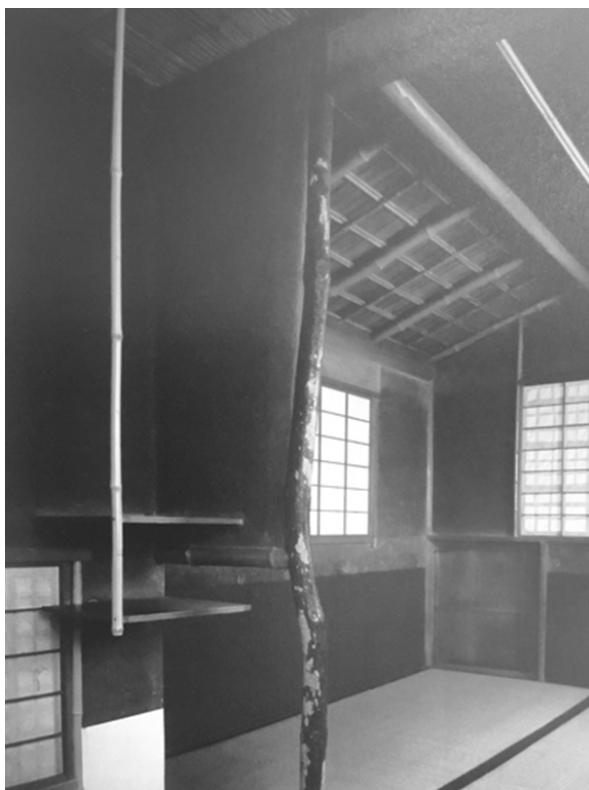

ที่มา: Nute, K. 2004: 85.

รูปที่ 6 การใช้น้ำเพื่อเป็นผืนผ้าใบรองรับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ
(Water surface as a canvas for natural phenomena.)

Built Revelation of Being

ในบทสุดท้ายกล่าวถึงสภาวะของ ‘การดำรงอยู่’ ซึ่งหมายถึงรูปธรรมของวัตถุที่ปรากฏ แฟรงก์ ลอยด์ ไรท์ เป็นสถาปนิกท่านหนึ่งที่ชื่นชมความงามของวัสดุที่ปรากฏ ในเรือนญี่ปุ่นซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของมนุษย์และแนวคิดทางศาสนาซินโต โดยเห็นว่าเป็นการสะท้อนถึงสัจจะเชิงโครงสร้างผ่านทางลวดลายธรรมชาติ (nature pattern) สำหรับวัฒนธรรมญี่ปุ่นนั้นเชื่อว่าลวดลายทางธรรมชาติ แสดงถึงการปรากฏตัวของ ‘kami’ ในเชิงรูปธรรม ทำให้เกิดแนวคิดเรื่อง ‘wabi’ ซึ่งเป็นการยอมรับในความไม่สมบูรณ์แบบ (imperfection) ของวัตถุต่าง ๆ ในธรรมชาติที่แท้จริง ‘wabi’ จึงอยู่ภายใต้งานสร้างสรรค์ต่าง ๆ เช่น เรือนชาที่มีการตกแต่งเรียบง่าย ใช้วัสดุตกแต่งแบบดิบ (rustic) เช่น เสาไม้ที่มีผิวหยาบไม่ได้ผ่านการไส (รูปที่ 7) งานเครื่องปั้นดินเผาที่มีพื้นผิวหยาบไม่เรียบมันวาว เป็นต้น

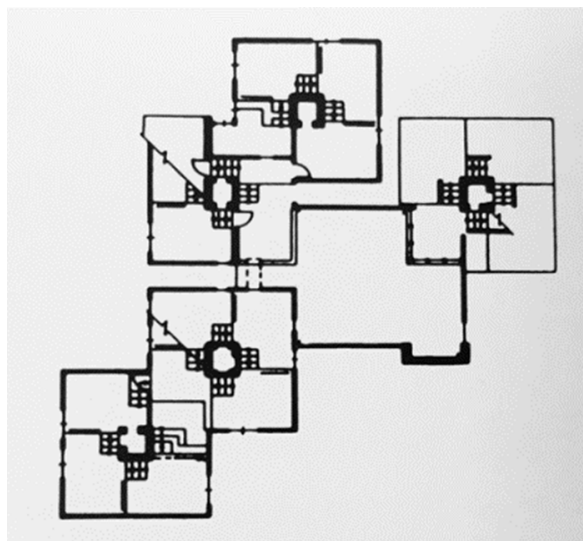

ที่มา: Nute, K. 2004: 101.
รูปที่ 7 ห้องชาที่แสดงถึงความไม่สมบูรณ์แบบ ‘wabi’ (The incompleteness of the ‘wabi’ tearoom.)

นอกจากนี้ หนุยังกล่าวถึงวิถีชีวิตเชิงสังคมของคนญี่ปุ่นที่มีคุณลักษณะเฉพาะคือ ‘การพึ่งพาหะหว่างกัน’ (interdependence) ในกลุ่มที่ตนเองสังกัดอยู่ร่วม ผ่าน

ทางการจัดพื้นที่ในเรือนพักอาศัย ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีการแบ่งพื้นที่ภายในสำหรับปัจเจกบุคคลเฉพาะอย่างชัดเจน แต่มีฉากกั้นซึ่งใช้กำหนดการใช้สอยพื้นที่หนึ่ง ๆ เป็นครั้งคราว ไม่ถาวร ในบางพื้นที่และบางวัฒนธรรม ครอบครัวญี่ปุ่นเป็นครอบครัวใหญ่ที่ภายหลังแต่งงานฝ่ายผู้ชายจะย้ายเข้ามาอยู่ร่วมกับครอบครัวของฝ่ายผู้หญิง ทำให้เรือนพักอาศัยต้องมีขนาดใหญ่สอดคล้องไปตามขนาดครอบครัว และที่สำคัญที่ หนุกล่าวถึงคือวิถีชีวิตของคนญี่ปุ่นที่ดำรงตนอยู่ร่วมกับธรรมชาติแบบ ‘สมดุล’ ขณะเดียวกันก็มีการสร้างความแตกต่างของตนจากกลุ่มที่ตนอยู่ร่วม แต่ยังคงความเอกภาพและกลมกลืนโดยส่วนรวม ซึ่งปรากฏให้เห็นในรูปแบบของเรือนพักอาศัยในหมู่บ้านชนบท

หนุเห็นว่า การแสดงออกถึง ‘being’ ในสถาปัตยกรรมสมัยใหม่มีตัวอย่างเช่น แนวคิดเรื่อง ‘discontinuous unity’ ของสถาปนิก ทาคามาสะ โยชิซึกะ (Takamasa Yoshizaka) ซึ่งเป็นการออกแบบสถาปัตยกรรมที่ส่วนย่อยเมื่อประกอบเป็นอาคารหรือส่วนรวมยังคงเป็นความเป็นเอกภาพ (รูปที่ 8) งานออกแบบเชิงก้าวหน้าของกลุ่มสถาปนิกเมตาบอลิซึม (Metabolism) ที่เผยถึงความไม่สมบูรณ์ของอาคารที่สามารถต่อเติมเพิ่มส่วนต่าง ๆ ในอนาคตได้ และในท้ายที่สุดคือการนำเอาวัสดุสมัยใหม่โดยเฉพาะมาทดลองในงานออกแบบ ทั้งวัสดุธรรมชาติและวัสดุเชิงสังเคราะห์ เพื่อเผยถึงควมมีตัวตนของวัสดุนั้นในโลกทางกายภาพ

ที่มา: Nute, K. 2004: 110.
รูปที่ 8 การวางผังอาคารที่แสดงถึงแนวคิดเรื่อง ‘discontinuous unity’ (Building’s plan showing the concept of ‘discontinuous unity’)

ของเควิน นูท จึงเป็นผลงานศึกษาถึง ‘ความเป็นญี่ปุ่น’ ที่น่าสนใจที่กล่าวถึงรากฐานสำคัญของสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประเทศญี่ปุ่น ผ่านสารัตถะทั้งสามคือ ‘place,’ ‘time’ และ ‘being’ ทั้งนี้ผู้เขียนได้หลีกเลี่ยงการอธิบายสารัตถะทั้งสามในเชิงปรากฏการณ์ศาสตร์ (Phenomenology) ของนักปรัชญาตะวันตกในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 แต่ใช้ประวัติศาสตร์ในอดีตเป็นตัวอย่างของการเล่าเรื่อง ซึ่งทำให้งานเขียนชิ้นนี้จึงอ่านและเข้าใจได้ไม่ยาก อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการยกตัวอย่างเพื่อกล่าวถึงสถาปัตยกรรมร่วมสมัยหรือสมัยใหม่ที่สืบสานสารัตถะหรือแนวคิดดังกล่าว ไม่ได้ลงรายละเอียดวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบที่ลึกซึ้ง รวมทั้งไม่ได้ครอบคลุมสถาปนิกและสถาปัตยกรรมจำนวนมากพอที่จะเห็นภาพรวมได้ครบถ้วน กล่าวโดยสรุปได้ว่า หนังสือเล่มนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีสำหรับการศึกษาค้นคว้าในประเด็นหรือสารัตถะของ ‘ความเป็นญี่ปุ่น’ โดยภาพกว้างมากกว่าการค้นคว้าในรายละเอียดในเชิงลึก

Reviewed by:

Santirak Prasertsuk

Faculty of Architecture and Planning,

Thammasat University

Notes

- ¹ หนังสือแห่งชา หรือ The Book of Tea เป็นงานเขียนที่กล่าวถึงวัฒนธรรมของญี่ปุ่นผ่านพิธีชงชาในอดีตที่รับสืบทอดมาจากประเทศจีน สะท้อนถึงปรัชญาทางพุทธศาสนาแบบเซนที่ผสมผสานวิถีชีวิตให้สอดคล้องเป็นหนึ่งในวิถีชีวิตของชาติ เรียบง่าย
- ² หนังสือ In Praise of Shadow กล่าวถึงคุณค่าของแสงสลัวในวิถีชีวิตและสถาปัตยกรรมในอดีตของญี่ปุ่น รวมถึงสุนทรียะที่ให้ความสำคัญต่อการยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลง ความไม่สมบูรณ์ ความไม่จีรังยั่งยืน ปราศจากการปรุงแต่งหรือเสแสร้ง ต่างไปจากวัฒนธรรมแบบตะวันตกหรือโมเดิร์นที่ให้ความสำคัญกับความสมบูรณ์ ความคงทนถาวร ความงามฉาบฉวย ตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนคืองานเครื่องปั้นดินเผาของญี่ปุ่น ซึ่งมีผิวด้าน ขรุขระ ไม่เรียบ
- ³ สถาปนิก อะระตะ อิโซซากิ กล่าวว่า ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 สถาปนิกชาวเยอรมัน บรูโน เทาต์ (Bruno Taut) ได้เดินทางเข้ามาในประเทศญี่ปุ่นและสำรวจสถาปัตยกรรมประเพณี เทาต์เป็นผู้ที่ระบุสถาปัตยกรรมที่เป็นตัวแทนของ ‘ความเป็นญี่ปุ่น’ จำนวนสามแห่งคือ ศาลเจ้าอิเซ ชุมประตูทางเข้าด้านทิศใต้ของวัดโทไดจิ และพระราชวังคัตสึระ ซึ่งส่งผลต่อสถาปนิกญี่ปุ่นในช่วงนั้นหันมาสนใจศึกษาสถาปัตยกรรมทั้งสามแห่งนั้น ส่วนสถาปัตยกรรมแห่งที่สี่คือ สนามกีฬาแห่งชาติโยโยจิ เป็นอิโซซากิที่กล่าวถึงความสำคัญต่อสถาปัตยกรรมญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง

References

- Isozaki, A. (2011). *Japan-ness in Architecture*. Cambridge: The MIT Press.
- Kakuzo, Okakura. (2553). *The Book of Tea* (translated by Pravit Rojanapruet and Karin Klinkajorn). Bangkok: Openbooks.
- Tanizaki, Junichiro. (1977). *In Praise of Shadow*. Maine: Leete's Island Books.